

DUHOVNE DISCIPLINE
Put prema duhovnom sazrijevanju

Richard J. Foster

DUHOVNE DISCIPLINE

Put prema duhovnom sazrijevanju

S pitanjima za proučavanje

STEPress, Zagreb

NASLOV IZVORNIKA:

CELEBRATION OF DISCIPLINE: The Path to
Spiritual Growth, HarperSanFrancisco,
copyright © 1998 by Richard J. Foster, L.L.C.

© 2009 by Richard Foster, L.L.C.

© za hrvatski jezik *STEP*ress, Zagreb, 2008.

PREVELA I UREDILA: Bruna Filli-Terešak

KOREKTURA: Željko Mraz

NASLOVNICA: Momir Blažek

TISAK: Centar digitalnog tiska,
lipanj 2009.

ISBN 978-953-6350-61-2

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 707412.

SADRŽAJ

Predgovor	7
Zahvale	10
Uvod	15
1. Duhovne discipline: vrata prema slobodi	29
DIO I: UNUTRAŠNJE DISCIPLINE	51
2. Meditacija	53
3. Molitva	85
4. Post	110
5. Proučavanje	135
DIO II: IZVANJSKE DISCIPLINE	161
6. Jednostavnost	163
7. Osama	194
8. Podložnost	218
9. Služenje	246
DIO III: SKUPNE DISCIPLINE	273
10. Ispovijed	275
11. Klanjanje	300
12. Vodstvo	329
13. Slavljenje	354
Bilješke	375

Predgovor

Mnoge su knjige napisane o unutrašnjem životu, ali je malo koja i originalna i pisana s intelektualnim poštenjem. A upravo je takvu knjigu Richard Foster uspio napisati. Kao izvrstan poznavatelj klasične literature o pobožnosti, darovao nam je pomno napisanu studiju, koja će se zadugo smatrati dragocjenom. Iako je prvi dio knjige posvećen klasicima, u knjizi nije riječ o njima, već je ona, naprotiv, potpuno originalno djelo.

Već je na prvi pogled dojmljiv sveobuhvatan karakter ovog književnog pothvata. Mnogo je knjiga o pojedinačnim vidovima unutrašnjeg života, ali ova je različita po tome što obuhvaća zaprepašćujuće mnogo raznolikih i važnih tema; svježina njezina pristupa proizlazi iz te hrabrosti. Autor je pokušao razmotriti širok spektar iskustava – od ispovijedi do jednostavne radosti. Knjiga koja je tako nastala, plod je opsežna čitanja i pomna razmatranja i nipošto

DUHOVNE DISCIPLINE

ne pripada onima koje se mogu čitati na brzinu i površno.

Izvori spoznaje različiti su i uglavnom se temelje na *Svetome pismu* i poznatim klasicima kršćanske literature, ali se ne svode samo na njih. Pomnjiv će čitatelj brzo prepoznati da autor za mnoge od tih spoznaja ima zahvaliti i sekularnim misliteljima. S obzirom na to da je pisac kveker, ne čudi da je i doprinos klasičnih kvekerskih pisaca znatna – knjiga obuhvaća i radove Georgea Foxa, Johna Woolmana, Hannah Whitall Smith, Thomasa Kellyja i još mnogih. Ali svrha ove knjige nije denominacijska, nego istinski ekumenska jer se važne spoznaje nikad ne bi smjele ograničiti na skupinu iz koje potječu. Ona nam se zato daje kao primjer katoličke razmjene.

Razmatranje jednostavnosti osobito je vrijedno – djelomice zato što nije jednostavno. Deset načela o jednostavnosti objašnjenih u VI. poglavlju i sama su dovoljan razlog za izdavanje još jedne knjige o duhovnom životu. Tih je deset načela, utemeljenih na drevnoj mudrosti, zaprepašćujuće suvremeno.

Autor vrlo dobro razumije kako isticanje jednostavnosti može postati zamka. Zato se ne zadovoljava ničim tako očitim kao što je nošenje neugledne odjeće, iako može sažeto reći: „Baš vas briga za modu! Kupujte samo ono što vam je potrebno.“ Radikalan je to prijedlog, koji bi u širokoj primjeni mogao donijeti veliku slo-

PREDGOVOR

vodu ljudima koji su žrtve propagande, osobito one televizijske. A kad bi velik broj ljudi poslusašao zapovijed: „Rješavajte se zaliha!“ nastala bi prava kulturna revolucija.

Najveće nedaće našega doba nisu tehnološke prirode, jer se s tehnologijom dobro nosimo. Nisu ni političke ni ekonomske, jer su poteškoće na tim područjima, ma kako upadljive bile, uglavnom samo izvedenice. Najveći su problemi moralne i duhovne prirode – pa, ako u tim područjima ne budemo napredovali, možda čak nećemo ni preživjeti. Tako su u prošlosti propadale napredne kulture. Zato pozdravljam ovo vrlo zrelo djelo o kultiviranju duhovnog života.

D. Elton Trueblood

ZAHVALE

1978.

Knjige je najbolje pisati u zajednici. Duboko sam zahvalan svima koji su me opskrbili građom za ideje u mojim knjigama. Zahvaljujući prijateljstvu i propovijedanju Dallasa Willarda, najprije sam uvidio značenje i nužnost duhovnih disciplina. Godinama mi je u njima bio mentor. Njegov je život utjelovljenje načela iz ove knjige.

Mnogo dugujem i Bess Bulgin, koja je pomno i s molitvom mnogo puta čitala svaki redak ove knjige. Njezin je osjećaj za jezik uvelike uvećao čitljivost. Ken i Doris Boyce i ne znaju koliko su mi pomogli stalnim ohrabivanjem i oduševljenjem. Pomoć Connie Varce – u tipkajući, gramatici i optimizmu – bila mi je dragocjena. Mary Myton bezbroj je puta pretipkala i koncept i dovršeni rukopis. Stan Thornburg me svojim služenjem i svojim životom poučio disciplini služenja. Rachel Hinshaw ljubazno je

ZAHVALE

pridonijela profesionalnom korekturom. Oso-
bito se zahvaljujem crkvi Društva prijatelja iz
Newberga što mi je omogućila dovoljno slobod-
nog vremena u posljednjim tjednima pisanja
knjige, te Ronu Woodwardu, čije su se pasto-
ralne dužnosti uvećale kad su se moje sma-
njile.

Moje su sinovi Joel i Nathan bili nevjero-
jatno strpljivi i dopuštali su mi da igre i priče
skratim više nego inače. Dovršetak rada na
ovoj knjizi popraćen je radošću što ću tim igra-
ma i pričama opet moći posvećivati više vre-
mena.

1988.

Prošlo je deset godina otkako je ova knjiga prvi
put objavljena. Još uvijek smatram kako je
knjige najbolje pisati u zajednici; različito je sa-
mo to što je zajednica kojoj dugujem zahval-
nost ovaj put mnogo veća. Tijekom godina mno-
gi su mi pisali kako bi me ohrabрили, ispravili i
potaknuli moje razmišljanje. Osim toga, mnogi
su sa mnom osobno razgovarali o svojim težnja-
ma, spoznajama i dosegnućima. Svi ti, a i osta-
li ljudi, mnogo su me poučili o duhovnom živo-
tu i tako pridonijeli ovom revidiranom izdanju.

Osobito se zahvaljujem svojoj ženi Caro-
lynn, koja me tijekom godina o hodanju s Bo-
gom naučila više nego što se riječima može is-
kazati. To što sam ovu knjigu posvetio njoj da-
nas je mnogo važnije nego prije deset godina.

DUHOVNE DISCIPLINE

Želim iskazati zahvalnost i svojoj pomoćnici Lyndi Graybeal koja je neumorno pretipkavala mnoge pojedinosti i izmjene u ovoj knjizi.

Pri revidiranju knjige snažno me se dojmila slabost riječi. One su, u najboljem slučaju, razlomljena, fragmentirana svjedočanstva o Božjoj istini. Doista, „gledamo kroza zrcalo, u zagonetki“. A još me više zaprepašćuje činjenica da Bog može uzeti nešto tako nedostatno, nesavršeno i budalasto kao što su riječi na papiru i koristiti se time da mijenja ljudske živote. Ne znam kako se to zbiva. To je čudo milosti, koje znači samo jedno: ako išta na ovim stranicama u vama bude potaknulo duhovni život, to neće biti zbog mene. *Soli Deo Gloria!*

1998.

Prije dvadeset sam godina napisao: „Knjige je najbolje pisati u zajednici.“ Prije deset godina potvrdio sam taj iskaz i dodao: „Različito je samo to što je zajednica kojoj dugujem zahvalnost ovaj put mnogo veća.“ Jednako je tako i ovaj put – dvostruko je, ako ne i trostruko veća.

Htio bih, ipak, navesti i jednu razliku koje prije nije bilo: mnogi iz te zajednice, koja sve više raste, od tada su oputovali kroz Dolinu smrti. Sada žive na drugoj strani, nesumnjivo preplavljeni čistom radošću i potpunim ispunjenjem.

ZAHVALE

Prva je od njih tim putem krenula Bess Bulgin. Dok sam pisao *Duhovne discipline*, svakog sam se tjedna sastajao s Bess da prokomentira moj rad. Bess je bila pjesnikinja i pomnim je okom čitala sve što sam napisao. Ali nisam dobio samo kritiku – iz tog je druženja izniklo čvrsto i trajno prijateljstvo.

Tada sam se preselio i nisam znao hoćemo li se Bess i ja ikada više susresti s ove strane Doline. Ali susreli smo se. Oboje smo osjećali da se zadnji put vidimo, i to smo jedno drugome rekli. Razgovarali smo i prisjećali se. Pročitala mi je svoju novu pjesmu. Zatim sam joj drhtavim glasom pročitao završni ulomak iz posljednje knjige *Narnijskih kronika*: „No, ono što se nakon toga počelo događati, bilo je toliko sjajno i prekrasno da o tome ne mogu pisati. Za nas je ovo kraj svih priča i možemo uistinu reći da su od tada zauvijek sretno živjeli. No, za njih je to tek početak prave priče. Sav njihov život na ovome svijetu i svi doživljaji u Narniji bijahu tek korice i naslovna stranica; sada je za njih napokon otpočelo prvo poglavlje Velike Priče koju nitko na zemlji nije pročitao; koja se nastavlja zauvijek; u kojoj je svako poglavlje bolje od prethodnog.“

Kad sam dovršio čitanje, sjedili smo skupa u savršenoj tišini. Zatim sam otputovao natrag u svoj novi dom. Nedugo zatim otišla je i Bess – u novi dom iza Doline smrti.

Takav je gubitak stvarnost s kojom se svi

DUHOVNE DISCIPLINE

prije ili poslije moramo suočiti – možda i mnogo puta. Poslušajmo, dakle, ohrabrujuće riječi Charlesa Wesleya:

Prijatelja dragog ako smrt mi uzme
Gospodine, zbog žalosti nećeš me ukorit,
namrštit se nećeš ti na moje suze;
suzdržan od ljute prekomjerne boli
da žalujem želiš ti u miru
za onima što u tebi sniju.

Besmrtna i jaka nada što je ćutim
žalobni mi duh uzdiže
pod teretom golemim k'o gora.
Otkupljen od žalosti, od boli i smrti,
ubrzo ću opet naći prijatelja svoga
u naručju Svemogućeg Boga.

Još samo časak prolazni
i smrt će vratiti blagoslov
što ga je meni otela
jer u taj vječni dan
i po mene ćeš poslati
izgubljena mi prijatelja vratiti.

UVOD

Čudesno mi je kako se Bog koristi ččkama na papiru da bi djelovao u ljudskom srcu i umu. Kako se te črčke pretvaraju u slova, riječi i rečenice te, naposljetku, u značenje? O, mogli bismo sebi čestitati na tome što ponešto znamo o funkciji neurotransmitera u mozgu ili o tome kako endorfini utječu na učenje i pamćenje, ali, iskreno rečeno, znamo da je sâmo razmišljanje tajna. Doksologija je jedini primjeren odgovor.

Pišem ovo nakon dva desetljeća otkako je ova zbirka črčki, knjiga *Duhovne discipline*, prvi put objavljena. Nakon prvoga je desetljeća izdavač, nesumnjivo zbunjen njezinom trajnošću i popularnošću, htio proslaviti obljetnicu i zamolio me da revidiram originalni tekst – što sam sa zadovoljstvom učinio. A danas se, nakon drugoga desetljeća, zagonetka nastavlja. Ljudi (tko bi znao zašto?) na stranicama ove knjige i dalje pronalaze pomoć potrebnu za

svakidašnje hodanje s Gospodinom. Kako bismo obilježili dvadesetu obljetnicu, izdavač me zamolio da napišem predgovor – pa sa zadovoljstvom to i činim. U tu je svrhu možda primjerenom ispričati vam kako je nastala knjiga koju držite u ruci.

DUHOVNI BANKROT

Kao netom diplomirani teolog, bio sam spreman osvojiti cijeli svijet. Za prvu sam zadaću na brigu dobio crkvicu u naprednom kraju – u južnoj Kaliforniji. „Tu ću imati priliku da vodstvu svoje denominacije – pa i cijelom svijetu – pokažem što znam i mogu“, mislio sam. Vjerujte mi, moja vizija nije bila ni najmanje skromna. Pokušao me, doduše, urazumiti bivši pastor, kad je čuo da sam doputovao. Zagrlio me i rekao: „E pa, Fosteru, sad je tvoj red na tavorenje u pustinji!“ Ali to je otrježnjenje kratko djelovalo. „Ova će crkva biti jasno svjetlo navrh gore. Ljudi će doslovce hrliti u nju.“ To sam mislio i u to sam vjerovao.

Nakon otprilike tri mjeseca toj sam maloju pastvi dao sve što sam imao i znao – i to im nije ni najmanje koristilo. Ništa im više nisam imao dati. Duhovno sam bankrotirao i to sam znao. Toliko o „jasnom svjetlu navrh gore“.

Nevolja nije bila samo u tome da mi je bilo teško smisliti o čemu svake nedjelje propovijedati, nego i u tome što moje propovijedi nisu

UVOD

ljudima mogle pomoći. Nisu bile sadržajne ni duboke. Ljudi su gladovali za Božjom riječju, a ja im nisam imao što dati. Baš im ništa nisam imao dati.

TRI UTJECAJA

Po Božjoj su se mudrosti, ipak, u tu malu crkvu slila tri utjecaja koja su promijenila smjer mog službovanja – štoviše, i cijelog mog života. Skupa su dali dubinu i sadržajnost, koje su mi kao osobi bile potrebne, i onu sadržajnost koja je poslije, s vremenom, dovela do pisanja ove knjige. Ali trčim pred rudo.

Najprije se zbilo to da su u našu malu crkvu došli ljudi s iskonskim potrebama. Kao da ih je voda nanijela u crkvu. O, kako su čeznuli za duhovnim sadržajem, i kako su spremni bili gotovo na sve da bi ga našli! Bili su to ljudi koje je na marginu izbacila današnja brza kultura – „zgaženi i popljuvani“ – i njihova je nasušna potreba za duhovnim bila očita. Ali očita je bila i moja nesposobnost da im pružim kvalitetnu pastorsku skrb.

Taj me nedostatak prave duhovne težine dovela, gotovo intuitivno, do velikih učitelja kršćanske vjere – Aurelija Augustina i Franje Asiškoga, Julijane iz Norwicha i mnogih drugih. Nekako sam osjećao da su ti pisci iz starine živjeli i disali dubokom duhovnošću za kojom su tako očajnički čeznuli ljudi iz naše male

crkve.

S mnogima sam se od tih pisaca, razumije se, upoznao u akademskom okružju. Na fakultetu ih nisam čitao sa zanimanjem – razumijevao sam ih samo umom. Ali tada sam ih počeo gledati drukčijim očima jer sam se danomice susretao s ljudskim potrebama od kojih mi se slamalo srce, od kojih me boljela duša i grčio mi se želudac. Ti sveci, kako ih katkad volimo nazivati, Boga su poznavali na način na koji ja očito nisam. Isusa su iskusili kao stvarnost koja je odredila njihov život. Imali su plamteću viziju Boga, zbog koje su bili slijepo odani samo njemu i ničemu drugom. Imali su iskustvo građenja svojeg života na Stijeni.

U to mi vrijeme nije ni bilo važno što čitam – *Bog nadohvat duše* brata Lovre od Uskrsnuća ili *Zamak duše* Terezije Avilske, *Dnevnik* Johna Woolmana ili Tozerovo *Poznavanje Svetoga* – svi su poznavali Boga kao što ga ja nikada, ni blizu, nisam iskusio. Niti sam ga htio iskusiti! Ali što sam više uranjao u pripovijedanje tih ljudi koji su gorjeli vatrom božanske ljubavi, počeo sam i sâm čeznuti za takvim životom. Čeznja je dovela do traženja, a traženje do nalazanja. A ono što sam pronašao smirilo me, očvrsnulo i donijelo dublje spoznaje.

Drugi je utjecaj došao od jednog čovjeka iz te male pastve, dr. Dallasa Willarda. Kako je po struci bio filozof, Dallas je bio i dobro potkovan u klasicima, a imao je i nepogrješivu percepciju

UVOD

suvremenog društva. Poučavao je našu malu početničku grupu o *Poslanici Rimljanima*, *Djelima apostolskim*, *Propovijedi na gori*, duhovnim disciplinama, i ostalome.

Ali bez obzira na konkretnu temu, uvijek nam je pozornost skretao na širu sliku. Njegovo je učenje bilo utemeljeno na životu; uvijek je uzimalo u obzir klasične izvore – i uvijek im nastojalo dati suvremeni izraz. Njegove su mi pouke dale *Weltanschauung*, svjetonazor, koji je mogao obuhvatiti sve moje akademsko i biblijsko znanje.

Ali nije bila riječ samo u pouci, ili barem ne onakvoj kako o njoj obično razmišljamo. Bilo je to komuniciranje srcem između tog filozofa svjetske klase i male, siromašne skupine Kristovih sljedbenika. Dallas nas je poučavao usred naših borbi, naših boli i strahova. Umom je pronicao u srce i poučavao nas iz te dubine.

Još se i danas, mnogo godina poslije, razveselim kad se sjetim kako je na nas utjecalo to sastajanje na pouku, življenje i molitvu. Posjećivali smo se po kućama – smijali se skupa, plakali skupa, učili skupa, molili se skupa. Neke je od najboljih pouka iznjedrila dinamika tih kućnih okružja, u kojima smo znali ostati do kasne večeri – ispitujući, raspravljajući, primjenjujući Evanđelje u svakidašnjim okolnostima. Dallas je bio među nama i poučavao – uvijek je poučavao. Vjerujem da je imao učiteljsku karizmu. Poučavao je s mudrošću. Sa

strašću. Sa srcem. I uvijek smo to doživljavali kao nešto nadnaravno.

Treći je utjecaj u početku došao od luteranskog pastora Williama Luthera Vaswiga (a može li čovjek imena William Luther Vaswig i biti pastor ikakve druge crkve, osim luteranske?) Billova je crkva bila velika i utjecajna i zasjenjivala je našu malu kvekersku družinu. Ali Billu me nije privlačilo to što je imao veliku i utjecajnu crkvu, pa čak ni to što je bila luteranska. Ne; u njemu sam vidio čovjeka koji čezne za onim što je Božje. Zato sam ga nešto zamolio. „Bille“, rekao sam, „ti o molitvi znaš više nego ja. Hoćeš li me naučiti svemu što znaš?“

A Bill me o molitvi učio moleći se. Molio se živo, iskreno, iz srca, iz dubine duše i silno duhovito. Dok smo se molili, s vremenom smo počeli osjećati ono što je Madame Guyon nazvala „slatkim uronjenjem u Božansko“. Potpuno iskreno mogu reći kako smo iskusili jednake osjećaje i mirise kao i u iskustvima velikih učitelja pobožnosti.

To je pokretanje molitve, zapravo, imalo dvostruki utjecaj. Moja je molitvena iskustva s Billom uvećala jedna predivno odlučna žena – Beth Shapiro, glavna đakonica naše male crkve. Beth je radila kao medicinska sestra u velikoj bolnici pa je, nakon noćne smjene, znala rano ujutro doći u crkvu, gdje bismo (Beth i ja) proveli sat-dva moleći se za ljude. Za ko-

UVOD

jekakve ljude. Ljude iz naše crkve i one koji u nju nisu dolazili. Beth se htjela moliti baš za svakoga.

Zatim smo često raspravljali o teološkim, vjerskim i životnim pitanjima. A sve o čemu smo razgovarali, Beth je testirala u svojoj bolnici. Ako smo raspravljali o biblijskome učenju polaganja ruku na bolesnike, Beth bi ruke zavukla u gumene rukavice na inkubatoru i položila ih na nedonošče moleći se tiho, s mnogo ljubavi, i promatrajući kako djetešce ozdravlja i napreduje. Beth je tako postupala – ne povremeno, nego stalno. Ona me naučila da je duhovne stvarnosti nužno primjenjivati kad nas pritisnu boli čovječanstva.

Ta su se tri utjecaja stekla u vrijeme dok sam bio mladi pastor i urodile su tihom – ali pravom – revolucijom. U našoj su crkvenoj zajednici ljudi u potrebi eksperimentirali sa svime što smo i mi učili. Bilo je to divno doba jer smo osjećali da smo nadomak nečeg vrlo važnog. Na nakovnju mukotrpne svakidašnjice kovali smo nešto što je poslije ušlo u knjigu *Duhovne discipline*. Ali svi me ti utjecaji nisu naveli na pisanje. Bilo je potrebno još nešto.

TRI SNAŽNA KATALIZATORA

A to „nešto“ došlo je u obliku triju odvojenih i potpuno različitih katalizatora. Prvi je došao iz ruke Billa Cathersa, bivšeg misionara i čovjeka

iznimne prosudbe i mudrosti. Zbilo se to ovako: nakon tri dana molitve i posta, osjetio sam da moram nazvati Billa i zamoliti ga da se za mene moli. Nisam znao ništa više, nego da se on mora za mene pomoliti; nisam imao pojma za što, pa čak ni zašto bi se morao moliti. Pristao je doći.

Čim je Bill došao, počeo mi je ispovijedati svoje grijehе. Ja sam samo zaprepašteno sjedio. „Što je njemu?“ mislio sam. „Pa on je duhovni mudrac!“ U sebi sam tako mislio, ali sam šutio i čekao. Kad je naposljetku završio, izgovorio sam nad njim oslobađajuće riječi iz *1 Ivanove* 1:9: „Ako priznamo grijehе svoje, vjerran je on i pravedan: otpustit će nam grijehе i očistiti nas od svake nepravde.“

Zatim je Bill, gledajući ravno u mene – i kroz mene – jednako tihim glasom upitao: „Želiš li još uvijek da se za tebe molim?“ Znao je da ga kujem u zvijezde kao nekog duhovnog gurua, i sve je to srušio u krhotine. Otriježnjen takvom razboritošću, tiho sam odgovorio: „Želim.“

Zatim je na mene položio ruke i izmolio jednu od najdubljih molitava koje sam ikada čuo. Moć je te molitve i danas sa mnom. Ne mogu vam opisati visinu i dubinu, duljinu i širinu njegove molitve, ali reći ću vam jednu rečenicu koju je izgovorio – moćnu, proročansku rečenicu. „Molim se“, rekao je, „za spisateljsku ruku.“

UVOD

Eto. Godinama sam čeznuo za pisanjem. Ipak, o toj svojoj tajnoj želji nikad nikome nisam govorio. Odviše sam se sramio. Ali toga sam se dana osjetio osnaženim za službu pisanja. Iako sam *Duhovne discipline* napisao tek nekoliko godina poslije toga, započeo sam nužno naukovanje pišući brojne članke za časopise.

Drugi je katalizator bio D. Elton Trueblood, ugledni pisac s trideset šest napisanih knjiga. Tada sam već služio u inovativnom pastorskom timu na sjeverozapadnom Pacifiku, u crkvi koju bi stručnjaci za rast crkve nazvali velikom. Ondje se uvijek, ma što se zbivalo, činilo da sve ide dobro. Bilo je to doba za razmišljanje o naučenome i za promišljanje o tome mogu li se te spoznaje šire primijeniti.

U to sam doba otišao na neku konferenciju kvekerskih vođa, među kojima je bio i dr. Trueblood. Nakon jedne konferencije, moj suradnik Ron Woodward i ja ostali smo još nekoliko dana, kako bismo sastavili plan za propovijedanje za sljedećih nekoliko mjeseci.

I tako se zbililo da sam u hotelskom predvorju susreo dr. Trueblooda. Moram istaknuti iskreno zanimanje i ljubaznost koje je pokazao prema potpuno nepoznatom čovjeku. Kad smo nakratko porazgovarali, naglo se okrenuo prema meni i upitao me kakvu to knjigu pišem. To me pitanje potpuno zaprepastilo pa sam promućao nešto o tome kako još nisam spreman

pisati nešto tako dugačko kao što je knjiga, nego da pišem nekoliko članaka. „Hmmm“, zamišljeno je rekao. „Da, dobro je to. Ali uskoro morate napisati knjigu!“ Te je riječi izgovorio s takvim autoritetom i ozbiljnošću da ih više nisam mogao izbiti iz glave. Tog mi je dana „istinom ulio snagu“.

Kad sam se vratio kući, smogao sam hrabrosti napisati Truebloodu pismo, u kojem sam mu rekao kako doista imam zamisao za knjigu, i priložio sam sažetak knjige *Duhovne discipline*. Njegov je odgovor bio topao i ohrabrujuć, ali popraćen ozbiljnim savjetom: „Dobro pazite da svako poglavlje čitatelja natjera da pročita i sljedeće.“ Bio je to savjet koji je doista oblikovao knjigu.

Bio je tu i treći katalizator. Za razliku od prva dva iskustva, koja su bila oštra i dramatična, ovo je posljednje trajalo dulje i bilo je neprimjetno. Bilo je povezano s Kenom i Doris Boyce, dugogodišnjim prijateljima koji su mi, na neki način, postali poput roditelja, nakon što su moji otac i majka otputovali Dolinom smrti.

Pomogli su mi na bezbroj načina. Za post-diplomskog mi je studija Doris (u ono vrijeme još nije bilo računala) prekucala mnoge radove, pa i moju doktorsku disertaciju.

Uvijek je pazila da mi napomene kako su svi ti radovi predivni – iako je u nekima bilo toliko stručne terminologije da nije baš previše

UVOD

razumjela o čemu pišem. Ken je sa mnom godinama razgovarao o mjestu teologije na tržištu i pronalazio mi ilustracije za tu temu. Doris me uvijek ohrabivala – možda i previše. Oboje su uvijek pazili da o mojem pisanju ne govore previše, ali su me neprekidno ohrabivali da pišem. Navijali su za mene i vjerovali u mene i onda kad ni sam u sebe nisam mogao vjerovati.

U jednom su mi kritičnom trenutku posudili svoju „kuću na kotačima“ kako bih mogao neometano pisati. U njoj sam sjedio oblikujući zamisli, birajući riječi, brišući, preoblikujući ih i tražeći nove. Prve sam stranice *Duhovnih disciplina* napisao u toj kući na kotačima, na kućnom prilazu Kena i Doris Boyce.

Ta su me iskustva natjerala na pisanje. Samo, napisati knjigu nije isto što i objaviti je. Iskreno rečeno, ništa ne znam o svijetu agenta i urednika, sloga i korekture. Od pisanja knjige do njezina izlaska iz tiska, zbivalo se mnogo toga na što nisam mogao utjecati.

TRI BOŽANSKE PROVIDNOSTI

U obližnjem Portlandu, u Oregonu, održavala se konferencija za pisce. Zbog važnijih poslova nisam mogao sudjelovati, ali sam platio punu kotizaciju samo kako bih mogao doći onamo i desetak minuta porazgovarati s predstavnicima nakladničke kuće *Harper & Row*. Znao sam da je to izdavač s opsežnim vjerskim odsjekom i

solidnom reputacijom u pogledu ozbiljne literature. Ono što, na sreću, nisam znao, bilo je to kako je nečuveno da još neobjavljivani pisac ponudi rukopis takvom uglednom izdavaču.

I tako sam se sastao s Royem M. Carlisleom, *Harperovim* urednikom za vjersku literaturu. Razgovor je dobro prošao pa mi je rekao da mu knjigu pošaljem na čitanje. Smjesta sam je poslao i u popratnom pismu napisao: „Ova je knjiga namijenena svima koji su razočarani površnošću suvremene kulture, pa i suvremene kršćanske kulture.“

Gospodin Carlisle ubrzo mi je odgovorio – i nikad neću zaboraviti kako je u pismu sročio prvu rečenicu: „Ukratko: ludo smo oduševljeni vašim rukopisom.“ U *Harperu* su te godine primili više od sedamsto predloženih rukopisa – a prihvatili su jedino moj. Nisam imao pojma zašto!

Ali nisam znao da se i providnost umiješala – po drugi put. Baš kad sam razgovarao s gospodinom Carlisleom, Elton Trueblood poslao je sažetak moje knjige, uz srdačne preporuke, Claytonu Carlsonu, izdavaču vjerske literature za *Harper & Row*. Elton je svih svojih trideset šest knjiga napisao za *House of Harper* i godinama je poznavao gospodina Carlsona. On je, nesumnjivo, otvorio vrata, koja bi se inače preda mnom zatvorila. Za tu pojedinost nisam čuo više od dvadeset godina, i tek mi ju je nedavno spomenuo gospodin Carlson. Trueblood

UVOD

mi o njoj nije ni riječi rekao.

Ali, to nije sve. Kad je koncept knjige prihvaćen, našao sam se pred velikom dvojbom. Moje su obveze u crkvi – pripremanje propovijedi, posjeti bolesnicima, dušobrižništvo i slično – tražile moju punu pozornost. Osim toga, uhvatila me panika kad su mi priopćili rok za objavljivanje knjige. Kako ću sve to uspjeti? Zapravo, znao sam da to ne mogu. Izbezumio sam se. Jedinim mi se rješenjem činilo odustati od knjige.

U tom se važnom trenutku dokazala sva mudrost timskog vodstva u crkvi. Voditelj tima Ron Woodward iz čiste se dobrote i samopožrtvovnosti dragovoljno javio da propovijeda umjesto mene sve dok ne dovršim rukopis. I naši su starješine razumjeli da je riječ o jedinstvenoj prilici. I tako su me, radi dobrobiti šire kršćanske zajednice, oslobodili gotovo svih drugih pastoralnih dužnosti, da se svom snagom mogu dati na pisanje. To sam i učinio. Pisao sam dvanaest do petnaest sati na dan, trideset tri dana. Trebalo je jasno, na tekstu i poslije raditi, ali osnovni je rukopis dovršen u tom kratkom vremenu. Nikad prije ni poslije toga nisam bio oslobođen baš svih briga i obveza, a uvjeren sam da za to mogu zahvaliti nadahnuću i nesebičnosti crkvenih starješina – Rona i ostalih u starješinstvu. I tako je nastala knjiga *Duhovne discipline*.

I što je, zapravo, ova knjiga? Ništa do črčki

DUHOVNE DISCIPLINE

na papiru. Ali Bog je po svojoj milosti koristi već dvadeset godina kao sredstvo s pomoću kojega mijenja ljude. Za to sam mu zahvalan. A što će s njom dalje biti? To ću rado prepustiti ruci božanske providnosti. *Soli Deo Gloria.*

1.

Duhovne discipline: vrata prema slobodi

Prolazim kroz život kao putnik prema budućnosti, stvoren na Božju sliku, ali ta je slika uprljana – i zato me netko mora naučiti kako da meditiram, kako da se klanjam, kako da razmišljam.

Donald Coggan

Prokletstvo je našega doba površnost. Doktrina trenutnog zadovoljstva najveći je duhovni problem. Ne nedostaju nam očajnički mnogi inteligentni ili nadareni ljudi – već ljudi koji nisu površni.

Klasične discipline¹ duhovnog života pozi-

¹ Možda se pitate zašto smo discipline opisane u ovoj knjizi nazivale klasičnima. Nisu klasične samo zato što su stare, iako ih iskreni kršćani prakticiraju već stoljećima. Discipline nazivam klasičnima zato što su *najvažnije* za iskustveno kršćanstvo. Svi su učitelji pobožnosti, na različite načine, potvrdili nužnost tih disciplina.

DUHOVNE DISCIPLINE

vaju nas da prodremo ispod površine života, u dubine. Pozivaju nas da istražimo unutrašnje špilje duhovnoga područja. Potiču nas da pružimo odgovor praznome svijetu. John Woolman savjetovao je: „Dobro je prebivati duboko, da možeš osjetiti i razumjeti ljudske duhove.“¹

Ne smijemo dopustiti da nas navedu na mišljenje kako su duhovne discipline samo za duhovne velikane i kako su nam zato nedostižne, ili da su namijenjene samo onima koji su skloni kontemplaciji, pa zato sve svoje vrijeme posvećuju molitvi i meditaciji. Nipošto! Bog je duhovne discipline namijenio običnim ljudskim bićima: ljudima koji rade svoj posao, brinu se za djecu, peru posuđe i kose travu. Discipline se, zapravo, najbolje mogu uvježbati upravo u odnosima prema mužu ili ženi, braći i sestrama, prijateljima i susjedima.

Ne bismo smjeli smatrati ni kako su duhovne discipline gnjavaža koja je smišljena ne bi li izbrisala smijeh s lica Zemlje. Radost je temeljna ideja svih disciplina. Svrha je disciplina oslobođenje od sputavajućeg ropstva vlastitim interesima i strahu. Kad se čovječji duh oslobodi svega onoga što ga pritišće, onda se takvo stanje teško može opisati dosadnom gnjavažom. Pjesma, ples, pa i povici, karakteriziraju discipline duhovnog života.

Važno je to da duhovne discipline nisu teške.^{II} Ne moramo dobro poznavati teologiju da

^{II} A opet, i jesu teške – ali to ćemo razmotriti poslije.

bismo ih praktcirali. I nedavno obraćeni ljudi – pa čak i oni koji još nisu predali svoj život Isusu Kristu – mogu ih praktcirati, i morali bi to činiti. Prvi je uvjet čežnja za Bogom. „Kao što košuta žudi za izvor-vodom, tako duša moja čezne, Bože, za tobom. Žedna mi je duša Boga, Boga živoga“, napisao je psalmist (*Psalam 42: 2,3*).

Početnici su dobrodošli. I ja sam početnik – čak i nakon mnogih godina praktciranja svake discipline opisane u ovoj knjizi – ili *osobito* nakon toga. Kao što je rekao Thomas Merton: „Ne želimo biti početnici. Ali budimo uvjereni da cijeli život i nećemo biti ništa drugo do početnici!“²

U *Psalmu 42* piše: „Bezdan doziva bezdan...“ Možda ste negdje u podzemnim prostorima svojeg života začuli taj zov dubljeg, potpunijeg života. Dosta vam je površnih iskustava i plitke pouke. Svako toliko uhvatite natruhe, nagovještaje nečega većeg od onoga što ste dosad spoznali. Čeznete da se bacite u dubine.

Oni koji su čuli taj daleki zov dubine i koji žele istražiti svijet duhovnih disciplina, odmah će se suočiti s dvije teškoće. Prva je filozofske prirode. Materijalna baza našega doba postala je tako prevladavajuća da je ljudima usadila teške sumnje o njihovoj sposobnosti da segnu izvan područja fizičkog svijeta. Mnogi su prvorazredni znanstvenici nadišli takve sumnje, znajući da se ljude ne može ograničiti na pros-

DUHOVNE DISCIPLINE

torno-vremenski okvir. Ali prosječni su ljudi pod utjecajem popularne znanosti, koja generacijama zaostaje za svojim vremenom i puna je predrasuda prema nematerijalnome svijetu.

Teško se može dovoljno istaknuti činjenica da smo prezasićeni mentalitetom popularne znanosti. Meditacija se, primjerice, ako je uopće dopuštena, ne smatra susretom između neke osobe i Boga, već psihološkom manipulacijom. Obično će ljudi podnijeti kratko upuštanje u „unutrašnje putovanje“, ali će nakon toga doći trenutak da se bave *pravim* stvarima u *stvarnome* svijetu. Potrebna je hrabrost kako bismo nadišli predrasude našega doba te s najistaknutijim znanstvenicima potvrdili kako postoji više od materijalnoga svijeta. Morali bismo biti voljni s intelektualnim poštenjem proučiti i istražiti duhovni život – s potpunom strogošću i odlučnošću, kao što bismo to činili i na svakom drugom području istraživanja.

Druga je teškoća praktične prirode: jednostavno ne znamo kako bismo istražili unutrašnji život. No to nije uvijek bilo tako. U prvome stoljeću i prije njega ljude nije bilo nužno upućivati kako da prakticiraju discipline duhovnog života. *Biblija* ih je pozivala na discipline kao što su post, molitva, klanjanje i slavljenje Boga, ali nije o tome dala gotovo nikakve upute. Razlog je tome očita činjenica – te su se discipline tako često prakticirale i bile su toliko uvriježene u općoj kulturi, da su jednostavno

svima bile poznate. Postilo se, primjerice, tako često da nitko nije morao pitati što jesti prije posta, kako post prekinuti ili kako izbjeći slabost za vrijeme posta – jer su to svi znali.

Nije tako i s našim naraštajem. Danas vlada strašno neznanje o najjednostavnijim praktičnim pitanjima u pogledu gotovo svih klasičnih duhovnih disciplina. Svaka knjiga koja se o tome napiše zato mora navesti točne i praktične upute za primjenu disciplina. Ali odmah valja na nešto i upozoriti: ako smo upoznati s tehničkim uputama, to ne znači i da doista znamo prakticirati duhovne discipline. One su unutrašnja duhovna stvarnost; zato je od tehničkih pojedinosti za ulaženje u stvarnost duhovnoga života mnogo važniji unutrašnji stav srca.

U svojem oduševljenju zbog prakticiranja duhovnih disciplina – možemo ih čak i zaboraviti primjenjivati. Jer život ugodan Bogu nije niz religijskih dužnosti. Samo nam je jedno, naime, činiti: iskusiti život u prisnom odnosu s Bogom, „Ocem svjetlila u kome nema promjene ni sjene od mijene“ (*Jakov 1:17*).

ROPSTVO SRCA NAVIKAMA

Griješ smo se naučili smatrati pojedinačnim djelima neposlušnosti Bogu. To je donekle točno, ali *Sveto pismo* kaže i mnogo više.^{III} U *Posla-*

^{III} Griješ je tako složen pojam da u hebrejskom jeziku za njega postoji čak osam riječi, i svih se osam može naći u *Bibliji*.

DUHOVNE DISCIPLINE

nici Rimljanima apostol Pavao često o grijehu govori kao o stanju koje muči ljudski rod (npr. *Rim* 3:9-18). Grijeh kao stanje iskazuje se u „tjelesnim udovima“, odnosno u usađenim navikama tijela (od *Rimljanima* 7:5 nadalje). Nema takva ropstva koje se može usporediti s robovanjem tvrdokornim grješnim navikama.

Prorok Izaija u svojoj knjizi 57:20 piše: „Opaki su poput mora uzburkanog koje se ne može smiriti, valovi mu mulj i blato između.“ Moru nije potrebno ništa da bi izbacivalo mulj i blato – to je posljedica njegova prirodnog gibanja. To se može reći i za nas kad smo u stanju grijeha. Prirodna kretanja u našem životu proizvode mulj i blato. Grijeh je dio unutrašnje strukture našeg života. Nije potreban nikakav napor da bi se on proizveo. Nije, dakle, čudo što se osjećamo kao da smo u zamci.

Naše uobičajene metode odvikavanja od tvrdokorne grješne navike izazvat će izravan napad. Jer oslanjamo se na svoju snagu volje i odlučnost. Ma kakav da je naš problem – gnjev, strah, ogorčenost, pohlepa, oholost, požuda ili ovisnost – odlučujemo da to više nećemo činiti; molimo se da to više ne činimo, borimo se da to više ne činimo, čvrsto se voljom odupiremo. Ali sva je ta borba uzaludna i opet ustanovimo da smo moralno bankrotirali ili, još gore, da smo na svoju izvanjsku pravednost toliko ponosni da je „objeljen grob“ (*Mt* 23:27) blag izraz za naše stanje. U odličnoj knjižici naslova

Sloboda od grješnih misli (Freedom from Sinful Thoughts) Heini Arnold piše: „Želimo jasno istaknuti kako je vlastito srce nemoguće osloboditi i očistiti samo snagom vlastite 'volje'“. ³

U *Poslanici Kološanima* Pavao navodi neke izvanjske načine kojima se ljudi koriste kako bi kontrolirali grijeh: „Ne diraj, ne kušaj, ne dotiči.“ Zatim dodaje kako sve to, doduše, slovi kao mudrost u „samozvanom bogoštovlju“ (*Kol 2: 20-23*, kurziv dodan). „Samozvano bogoštovlje!“ – kako li rječita izraza, koji izvrsno opisuje mnogo toga u našem životu! Istog trenutka kad pomislimo da uspjeti i pobijediti grijeh možemo samo snagom svoje volje, počeli smo joj se klanjati. Nije li ironično da Pavao naše najmukotrpnije napore u duhovnom hodu naziva idolatrijom, „samozvanim bogoštovljem?“

Snagom volje nikad se nećemo uspjeti otarasiti duboko ukorijenjenih grješnih navika. Emmet Fox piše: „Čim se mentalno oduprete nečemu nepoželjnom, pridajete tome još veću moć – kojom će se ono okomiti na vas, pa ćete utoliko smanjiti vlastitu snagu.“ ⁴ Heini Arnold zaključuje: „Dokle god mislimo da se možemo spasiti samo snagom volje, zlo u nama samo će sve više rasti.“ ⁵ Isto su iskusili svi veliki pisci o nabožnom životu, od sv. Augustina do sv. Franje, od Jeana Calvina do Johna Wesleya, od sv. Terezije Avilske do Julijane iz Norwicha.

„Samozvano bogoštovlje“ koje slavi snagu volje može proizvesti privremeni izvanjski do-

DUHOVNE DISCIPLINE

jam uspješnosti, ali u pukotinama i ponorima našeg života naše će se unutrašnje stanje na koncu razotkriti. Isus takvo stanje opisuje govoreći o izvanjskoj pravednosti farizeja. „Iz obilja srca usta govore! (...) A kažem vam: za svaku *bezrazložnu riječ* koju ljudi reknu dat će račun na Dan sudnji.“ (Mt 12:34, 36 – kurziv dodan). Vidite, snagom volje ljudi se mogu neko vrijeme iskazivati, ali prije ili poslije doživjet će neki nesmotreni trenutak kad će im se s usana oteti neka „bezrazložna riječ“ i odati pravo stanje njihova srca. Ako smo puni sućuti, to će se vidjeti; ako smo puni gorčine, i to će izići na vidjelo.

Ne planiramo tako postupati. Nemamo namjeru gnjevno se otresati na ljude niti se kočoperiti s nesnosnom ohološću, ali kad smo među ljudima, naše osobine izlaze na vidjelo. Iako možda svom snagom nastojimo sve to prikriti, izdaju nas pogled, jezik, brada i ruke – govor tijela. Snaga volje ne može sputati nemarnu riječ, trenutak nesmotrenosti. Volji nedostaje isto što i zakonu – može regulirati samo ono izvanjsko, ali ne može uroditi nužnom promjenom unutrašnjeg duha.

DUHOVNE DISCIPLINE OTVARAJU VRATA

Kad zapadnemo u očaj zbog toga što se s pomoću snage volje i odlučnosti ne možemo preobraziti, otvaramo se za predivnu novu spoznaju: unutrašnja je pravednost dar od Boga

koji valja zahvalno primiti. Potrebna promjena u nama zbiva se Božjim djelom, a ne našim nastojanjima. Jer mijenjati nas valja iznutra, a to može samo Bog. Njegovu pravednost Božjega kraljevstva ne možemo postići ni zaraditi – to je milosni dar.

U *Poslanici Rimljanima* apostol Pavao iscrpno objašnjava da je pravednost dar od Boga.^{IV} Tu riječ u poslanici spominje pedeset pet puta^V i svaki put ističe da se pravednost ne može postići ljudskim naporima. Jednu od najjasnijih tvrdnji o tome čitamo u *Rimljanima* 5:17: „Oni koji primaju izobilje milosti i *dara pravednosti* kraljevat će u život – po Jednome, Isusu Kristu (kurziv dodan).“ Takvo se učenje, dakako, ne nalazi samo u *Rimljanima*, nego i u cijelome *Svetom pismu* i stoji kao jedan od kamena temeljaca kršćanske vjere.

Onog trenutka kad smo shvatili tu spoznaju od koje zastaje dah, u opasnosti smo da zgriješimo u suprotnom smislu. U kušnji smo povjerovati kako ne možemo učiniti ništa. Ako sva ljudska nastojanja završavaju u moralnom

^{IV} To obuhvaća i objektivnu pravednost i subjektivnu pravednost. U ovoj knjizi razmatramo temu subjektivne pravednosti (ili posvećenja, ako vam je draža teološka terminologija), ali važno je razumjeti da je i jedno i drugo milosni dar od Boga. *Biblija*, zapravo, ne razlikuje jasno subjektivnu i objektivnu pravednost, kao što to čine teolozi – jednostavno zato što bi biblijskim piscima bilo smiješno govoriti o jednoj, a ne govoriti istodobno i o drugoj.

^V U engleskom prijevodu – op. prev.

DUHOVNE DISCIPLINE

bankrotu (a iz vlastitog iskustva znamo da je tako), i ako je pravednost milosni dar Božji (što *Biblija* jasno kaže), nije li logično zaključiti kako moramo čekati da nas Bog promijeni? Ali odgovor je, začudo, niječan. Točno: ljudska nastojanja *jesu* nedostatna i pravednost *jest* dar od Boga, ali zaključak je ipak pogrešan. Na sreću, ima toga što možemo učiniti. Ne moramo se mučiti dvojnom između ljudskih djela ili besposlenosti. Bog nam je, kao sredstvo primanja njegove milosti, dao discipline za duhovni život. One nam omogućuju da se otvorimo Bogu, kako bi nas mogao mijenjati.

Apostol Pavao kaže: „Tko sije u tijelo svoje, iz tijela će žeti raspadljivost, a tko sije u duh, iz duha će žeti život vječni.“ (*Galaćanima* 6:8) Pavlova je analogija poučna. Seljak ne može učiniti da žito raste; može samo za to osigurati povoljne uvjete. Obrađuje zemlju, sije sjeme, zalijeva biljke, a zatim prorade prirodne zemaljske sile i žito izraste. Tako je i s duhovnim disciplinama – one su način za sisanje u Duhu. S pomoću njih Bog nas stavlja u zemlju; one nas dovode u stanje u kojemu Bog u nama može djelovati i mijenjati nas. Same po sebi duhovne discipline ništa ne mogu – mogu nas samo pripremiti za djelovanje. One su sredstvo Božje milosti. Unutrašnja pravednost, koju tražimo, nije nešto što će nam se samo izliti na glavu. Bog je odredio discipline duhovnog života kao sredstvo s pomoću kojega se dovodimo u stanje u kojemu

nas može blagosloviti.

U tom bi pogledu bilo primjereno govoriti o „putu disciplinske milosti“. „Milosti“ zato što je besplatna, a „disciplinske“ zato što moramo nešto činiti. U knjizi *Cijena učenja* Dietrich Bonhoeffer jasno je rekao kako je milost besplatna, ali nije jeftina. Božja milost nije zaslužena i ne može se zaslužiti, ali ako očekujemo da ćemo rasti u milosti, moramo platiti tu cijenu da svjesno odabiremo kako ćemo postupiti – i u individualnom životu i u društvu. Cilj je duhovnih disciplina duhovno sazrijevanje.

Možda će biti lakše ako si predočite ono o čemu smo govorili. Zamislite dugačku, usku liticu sa strmim stranicama s obje strane. Bezdan s desne strane put je moralnog bankrota ljudskih napora u postizanju pravednosti. Povijesno se naziva herezom moralizma. Provalija s lijeve strane je moralni bankrot uslijed odsutnosti ljudskih napora. To se naziva herezom bezakonja. Liticom se pruža put – discipline duhovnog života. Taj put vodi do unutrašnje promjene i iscjeljenja kojemu težimo. Nikad ne smijemo skrenuti desno ili lijevo, već ostati na putu. On je prepun velikih teškoća, ali i radosti. Dok budemo njime putovali, na nas će silaziti Božji blagoslov i preobražavati nas u Kristovu sliku. Uvijek moramo imati na umu kako put neće proizvesti tu promjenu – on je samo mjesto na kojemu se promjena zbiva. To je put disciplinske milosti.

DUHOVNE DISCIPLINE

U moralnoj teologiji postoji izreka: „vrlina je laka“. Ali ta je maksima istinita samo onoliko koliko je Božje milosno djelovanje zahvatilo naš unutrašnji duh i promijenilo ukorijenjene navike u našem životu. Borimo se pokazati sućutan duh, pun ljubavi, ali čini se kao da u sebe unosimo nešto izvana. Zatim iznutra, iz najveće dubine izranja nešto što nismo htjeli – zajedljiv i ogorčen duh. Ali nakon što neko vrijeme budemo živjeli i hodali putem disciplinske milosti, otkrit ćemo u sebi promjene.

Samo primamo dar – a ipak znamo da su te promjene istinske. Znamo da su prave zato što otkrivamo da nam je sada lako pokazati sućutan duh, a prije nam je to bilo teško. Božja se ljubav uvukla u naš unutrašnji duh i preuzela naše navike. U trenutcima neopreza, iz unutrašnjeg svetišta našeg života spontano istječu: „ljubav, radost, mir, velikodušnost, uslužnost, dobrota, vjernost, blagost, uzdržljivost“ (*Galaćanima* 5:22, 23). Nema više iscrpljujuće potrebe da svoju unutrašnjost skrivamo od drugih. Ne moramo se mukotrpno mučiti da budemo dobri i blagi, nego *jesmo* dobri i blagi. Ne biti takav bilo bi teško – jer dobrota i blagost dio su naše prirode. Baš kao što su prirodna gibanja u našem životu prije proizvodila mulj i blato, sada proizvode „pravednost, mir i radost u Duhu Svetome“ (*Rimljanima* 14:17). Shakespeare kaže kako „Milosrđe nije nategnuto“ – a takve nisu ni vrline, kad jedanput preuzmu našu osobnost.

PUT SMRTI: PRETVARANJE DISCIPLINA U ZAKON

Duhovne su discipline namijenjene našoj dobrobiti. Svrha im je unijeti Božje obilje u ljudski život. Ali može ih se pretvoriti u još jedan skup zakona koji ubijaju dušu. Discipline vezane zakonom odišu smrću.

Isus nas uči da moramo nadići pravednost farizeja (*Matej 5:20*). Ipak, moramo shvatiti kako njihova pravednost nije bila mala. Bili su predani tome da slijede Boga na način na koji mnogi od nas to nisu. Ali jedan je činitelj uvijek bio središnji njihovoj pravednosti: *izvanjskost*. Pravednost se sastojala od kontroliranja svega izvanjskog, a to je često obuhvaćalo i manipulaciju drugim ljudima. Koliko smo u pravednosti nadišli pismoznance i farizeje, mjeri se po tome koliko naš život pokazuje unutrašnje Božje djelovanje na naše srce. Ono će, dakako, imati i izvanjske posljedice, ali će to djelovanje biti unutrašnje. Ako smo revni, lako se može dogoditi da duhovne discipline pretvorimo u izvanjsku pravednost pismoznaca i farizeja.

Kada discipline degeneriraju u zakon, tada se s pomoću njih ljudima može manipulirati i kontrolirati ih. Možemo sročiti zapovijedi i njima se koristiti da zarobljavamo druge. Posljedica takvog propadanja duhovnih disciplina su ponos i strah. Ponos prevlada zato što počne-

DUHOVNE DISCIPLINE

mo vjerovati kako smo mi prava vrsta ljudi. Strah se javlja zato što se bojimo gubitka kontrole.

Želimo li napredovati tako da discipline budu blagoslov, a ne prokletstvo, moramo jednostavno odustati od tog vječnog tereta da upravljamo drugim ljudima. Jer taj poriv, više od bilo kojega drugog, duhovne discipline pretvara u zakone. A kad smo stvorili zakon, onda imamo „izvanjskost“ po kojoj mjerimo tko je dovoljno dobar, a tko nije. Bez zakona, discipline prije svega imaju unutrašnje djelovanje, a njega je nemoguće kontrolirati. Kad doista vjerujemo da tu promjenu proizvodi Bog, a ne mi, možemo odustati i od svoje strasti da druge ljude „dovodimo u red“.

Moramo se čuvati, jer vrlo je lako uhvatiti se za neku riječ i pretvoriti je u zakon. A čim smo to učinili, i sami smo postali takvi da se i na nas odnosi stroga opomena koju je Isus izrekao farizejima: „Vežu i ljudima na pleća tovar teška bremena, a sami ni da bi ih prstom makli“ (*Matej 23:4*). Kad je o tome riječ, uvijek moramo imati na umu riječi apostola Pavla: „On nas osposobi za poslužitelje novoga Saveza, ne slova, nego Duha; jer slovo ubija, a Duh oživljuje“ (*2 Korinćanima 3:6*).

Kad ulazimo u unutrašnji svijet duhovnih disciplina, uvijek ćemo biti u opasnosti da ih pretvorimo u zakone. Ali nismo prepušteni samo svojim ljudskim sposobnostima. Isus Krist

obećao je da će biti naš uvijek prisutni Učitelj i Vodič. Njegov glas nije teško čuti. Njegove upute nije teško razumjeti. Ako ono što bi uvijek moralo biti živo i razvijati se pokušamo pretvoriti u goli kostur, on će nam to reći. Možemo se pouzdati u njegovu pouku. Ako skrenemo prema nekoj pogrješnoj ili nekorisnoj zamisli, on će nas vratiti natrag. Ako budemo voljni slušati Nebeskog mentora, primit ćemo upute koje su nam potrebne.

Naš je svijet gladan istinski promijenjenih ljudi. Lav Tolstoj rekao je: „Svi razmišljaju o tome kako promijeniti čovječanstvo, a nitko ne razmišlja o tome kako promijeniti sebe.“⁶ Budimo među onima koji vjeruju kako je unutrašnja promjena našeg života cilj vrijedan najvećih nastojanja.

ZA PROUČAVANJE

Valja napomenuti da ima nekoliko zamki u koje možete upasti kad započnete s proučavanjem kršćanskih disciplina, pa može biti korisno na njih upozoriti, kako biste ih izbjegli. Ukratko, nabrojiti ću ih sedam – a sigurno ih ima i više!

Prva je zamka kušnja da se discipline pretvore u zakon. Nema ničeg goreg od legalizma, koji može ugušiti srce i dušu našega hoda s Bogom. Ako je netko krut, to ne znači da je discipliniran. Krutost je najsigurniji znak da su se

DUHOVNE DISCIPLINE

discipline izjalovile. Disciplinirana je osoba ona koja može učiniti ono što je potrebno, i kada je to potrebno. Disciplinirana osoba u skladu je s dobom u kojem živi. Disciplinirana osoba osjetljiva je i reagira na doticaje Božje milosti poput balona u zraku. Uvijek imajte na umu kako discipline služe za stjecanje životnih spoznaja, a ne za to da s pomoću njih kontroliramo život drugih ljudi.

Druga je zamka nerazumijevanje društvenih implikacija koje imaju duhovne discipline. One nisu zbir nabožnih vježbi za pobožne, nego zov trube za poslušne koji žive u grijehom narušenu svijetu. Pozivaju nas da objavimo mir svijetu koji je opsjednut ratom, da se zalažemo za pravdu u svijetu kojem hara nepravda, da se zauzmemo za siromašne i obespravljene u svijetu koji je zaboravio na svoje bližnje.

Treća je zamka smatrati same duhovne discipline vrlinama. Po sebi one nemaju vrlina, pravednosti ni moralnosti. To je važna istina koju farizeji nisu shvaćali. Duhovne nas discipline dovode u Božju blizinu, ali ne služe za stjecanje „bodova“ pred Bogom.

Četvrta, slična zamka je ta da se usredotočimo na te discipline, umjesto na Krista. Njihova je svrha ostvarenje većeg dobra. A više je dobro sam Krist, koji uvijek mora ostati u središtu naše pozornosti.

Peta je zamka sklonost da jednu duhovnu disciplinu izdvojimo i uzdignemo je toliko da za-

nemarimo ostale. One su kao plod Duha – čine cjelovitu stvarnost. Katkad nas, primjerice, toliko zaokupi post, da počnemo misliti kako je samo ta disciplina dostatna – pa nam se to jedno drvo čini poput cijele šume. Tu opasnost svakako valja izbjeći. Duhovne su discipline organska cjelina i jedinstveni put.

Šesta je zamka misliti kako se sva sredstva Božje milosti ograničuju na dvanaest duhovnih disciplina o kojima u ovoj knjizi pišem. Nema popis svih kršćanskih disciplina, a koliko znam takav popis i ne postoji – jer, tko može ograničiti Duh Božji? Ova je knjiga samo pokušaj da se priberu djela pobožnosti koja su pisci *Svetoga pisma* i sveci iz crkvene povijesti smatrali važnima za iskustvenu vjeru. Ali Krist je veći od svakog pokušaja da se opiše njegovo djelovanje u njegove djece. Ne može ga se ograničiti ni na kakav sustav, bez obzira na to koliko taj sustav bio dragocjen.

Sedma je zamka najopasnija. To je kušnja da discipline proučavamo a da ih ne iskusimo. Raspravljati o duhovnim disciplinama teoretski, diskutirati o njihovoj prirodi ili vrijednosti – to je razmjerno sigurno činiti. Ali iskoračiti u iskustvo – to nas plaši do srži našeg bića. Ipak, nema drugog puta. S molitvom, polako, možda s velikim strahom i s mnogo pitanja, moramo krenuti tim pustolovnim putem Duha.

DUHOVNE DISCIPLINE

Dnevna čitanja iz Svetoga pisma

Nedjelja – Čežnja da poniremo dublje. *Psalam 42*
Ponedjeljak – Robovanje ukorijenjenim navikama. *Psalam 51*
Utorak – Robovanje ukorijenjenim navikama. *Rimljanima 7:13-25*
Srijeda – Nedostatnost izvanjske pravednosti. *Filipljanima 3:1-16*
Četvrtak – Grijeh u tjelesnim udovima. *Izreke 6:16-19*
Petak – Grijeh u tjelesnim udovima. *Rimljanima 6:5-14*
Subota – Pobjeda duhovne discipline. *Efežanima 6:10-20*

Pitanja za proučavanje

1. Tvrđim da je „površnost prokletstvo našega doba“. Ako se sa mnom slažete, navedite nekoliko pokazatelja u našoj kulturi koji to potvrđuju. Ako se ne slažete, navedite nekoliko društvenih pokazatelja da biste potkrijepili svoju tvrdnju. Ima li danas više utjecaja koji kršćane navode da budu površniji, nego što ih je bilo u prošlim stoljećima?
2. Discipline o kojima je u ovoj knjizi riječ nazivam klasičnima. Čime sam to obrazložio? Što mislite o mojem zaključivanju – je li dobro, ili nije?
3. Koja je svrha duhovnih disciplina?
4. Koji je najvažniji uvjet da se krene na to duhovno putovanje? Ima li čega što bi vas moglo u tome spriječiti?
5. Pomno razmotriti tvrdnju Heini Arnold: „Želimo jasno istaknuti kako je svoje srce nemoguće osloboditi i očistiti samo snagom vlastite volje.“ Čini li

vam se, prema vašem iskustvu, istinitom?

6. Napisao sam kako će se oni koji žele istražiti svijet duhovnih disciplina naći pred dvjema teškoćama. Koja je „praktična teškoća“? Je li tako i u vašem životu? Koja je „filozofska teškoća“? Kako se to očituje u vašem životu?

7. Što podrazumijevam pod izrazom „disciplinska milost“? Što znači pojam „jeftine milosti“? Koja vam je od te dvije vrste milosti poznatija?

8. Da hodate uskom laticom o kojoj sam pisao, na koju biste stranu češće pali? Objasnite kako se to može vidjeti u vašem životu.

9. Čitajući knjigu razmislite o tome što vam se u njoj čini najopasnijim (odnosno, što bi ljude moglo udaljiti od Boga, umjesto da ih njemu približi)?

10. Što vas se u ovome poglavlju najjače dojmilo? S čime se niste složili, ili se niste mogli poistovjetiti, ili vam je možda bilo teško razumjeti?

Prijedlozi za daljnje čitanje

O duhovnim disciplinama napisana je bogata literatura, pa ću navesti najbolja djela s općeg područja duhovnog života, koja mogu odlično poslužiti kao kontekst i okvir za proučavanje kršćanskih disciplina.

Bonhoeffer, Dietrich: *Cijena učenja*, Izvori, Osijek 1995., preveo Tomislav Tribuljak. U toj je knjizi autor prvi put spomenuo izraz „jeftina milost“, koji nas je tako silovito pozvao na zahtjevniji oblik učenja.

Brat Lovro: *Bog nadohvat duše*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992.; preveo Jure Zečević. Ova

DUHOVNE DISCIPLINE

jednostavna pisma i misli Francuza Nicolasa Hermana, koji se naziva bratom Lovrom od Uskršnuća, već tri stoljeća nadahnjuju kršćane da žive u bliskom zajedništvu s Kristom.

Caussade, Jean-Pierre de: *The Sacrament of the Present Moment*, preveo K. Muggeridge, Fount, London 1981. Autor je francuski jezuit; prelijepa knjiga za čitanje.

sv. Franjo Saleški: *Filotea: Uvod u pobožni život, HKD sv. Jeronima*, Zagreb, 2005., preveo Siniša Turina. Velik dio štiva su savjeti koje je sv. Franjo dao gospođi Louisi Charmoisy početkom sedamnaestoga stoljeća a sadrže najrazličitija duhovna pitanja za one koji žele produbiti svoju pobožnost.

Ignacije Lojolski: *Duhovne vježbe, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove*, Zagreb, 2005.

Kelly, Thomas R.: *A Testament of Devotion, Quaker Home Service*, London, 1979. Klasici dvadesetoga stoljeća o toj temi mogu se nabrojiti na prste jedne ruke – a ovo je jedan od njih.

Law, William: *A Serious Call to a Devout and Holy Life*, Hodder & Stoughton, London, 1987., ur. Halcyon Backhouse. Knjiga je imala velikog utjecaja na kršćanski život. Autora često nazivaju najvećim postreformacijskim engleskim mistikom.

Peterson, Eugene: *A Long Obedience in the Same Direction*, Marshall Pickering, Basingstoke, 1989. Razmatranjem „Pjesama uzdignuća“ – *Psalma*

DUHOVNE DISCIPLINE: VRATA PREMA SLOBODI

120 i Psalm 134 – Eugene Peterson kršćanima pomaže svladati mnoge klasične duhovne discipline.

Richards, Lawrence O.: *A Practical Theology of Spirituality*, Marshall Pickering, Basingstoke, 1988. Jasna, potpuna biblijska studija teologije duhovnosti, njezine unutrašnje stvarnosti i izvanjskog izraza.

Sanford, Agnes: *The Healing Light*, James (Arthur), Eversham, 1981. Klasična pripovijest o službi iscjeljivanja na koju Isus poziva Crkvu – i knjiga koja je silno utjecala na moje duhovno hođošaće.

Toma Kempenac: *Nasljeduj Krista, Prometej*, Zagreb, 1998. Knjiga neprijeporno najistaknutijeg klasičnog pisca o kršćanskoj pobožnosti. Program duhovnih vježbi s preispitivanjem savjesti, meditacijom i ostalim molitvenim metodama, sa smjernicama i prilagodbama individualnim potrebama i teškoćama.

Tozer, A.W.: *The Pursuit of God*, STL Books, Bromley, Kent, 1980. i *Kingsway*, Eastbourne, 1984. Blaga, pronicava knjiga prepuna spoznaja, pisana osvježavajućim katoličanskim pristupom.